

Zarządzanie populacjami obcych i inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej, uwzględniające dobrostan zwierząt

Lepomis gibbosus
bass słoneczny

Rozmieszczenie

Pierwsze stwierdzenia bassa słonecznego w Polsce pochodzą z lat 50-tych XX w. z okolic Dziwnowa w województwie zachodniopomorskim. Obecnie występowanie tego gatunku ograniczone jest do zlewni Odry, głównie podgrzanych wód okolic elektrociepłowni koło Gryfina oraz zbiorników na terenie aglomeracji Szczecina (m.in. Staw Brodowski, Staw Bukowy, Jezioro Szmaragdowe), gdzie był on w przeszłości wielokrotnie przypadkowo introdukowany.

Kluczowe regulacje dotyczące zarządzania populacjami obcych i inwazyjnych kręgowców

Najistotniejszym aktem prawnym, dotyczącym obcych gatunków inwazyjnych, w tym kręgowców, i obowiązującym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej jest *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dokument 32014R1143)* oraz *Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz.U. 2021 poz. 1718)*, a także jej akt wykonawczy – *Uchwała nr 133 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu działań dotyczącego priorytetowych dróg przenoszenia inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii lub inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski pn.: "Ucieczka gatunków roślin ozdobnych z niekomercyjnych upraw ogrodniczych" oraz "Ucieczka gatunków zwierząt domowych, gatunków akwarystycznych i terrarystycznych" (M.P. 2022 poz. 706)*. Dodatkowo, kwestię gatunków obcych, w tym w zakresie ich dobrostanu, reguluje również *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. 1997 Nr 111 poz. 724)*, *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880)*, *Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015 poz. 266)*, *Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz.U. 1995 nr 147 poz. 713)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (Dz.U. 2011 nr 210 poz. 1260)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 września 2009 r. w sprawie stosowania pułapek żywołownych (Dz.U. 2009 nr 167 poz. 1321)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz.U. 2005 nr 61 poz. 548)*, *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U. 2005 nr 45 poz. 433)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 września 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz warunków i metod uboju i uśmiercania zwierząt (Dz.U. 2004 nr 205 poz. 2102)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 września 2003 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich (Dz.U. 2003 nr 167 poz. 1629)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie minimalnych wymagań, jakie powinien spełniać ośrodek, oraz minimalnych wymagań w zakresie opieki nad zwierzętami utrzymywanymi w ośrodku (Dz.U. 2016 poz. 2139)*, *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 maja 2015 r. w sprawie szkoleń, praktyk i staży dla osób wykonujących czynności związane z wykorzystywaniem zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. 2015 poz. 628)*, *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz.U. 2001 nr 138 poz. 1559)* oraz *Obwieszczenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 25 września 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie (Dz.U. 2018 poz. 2003)*.

Dostępne środki zarządzania

Informacje zawarte w niniejszym opracowaniu zostały zaczerpnięte z Podręcznika zarządzania populacjami obcych inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii, z uwzględnieniem dobrostanu zwierząt [ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm], z którym należy zapoznać się, aby uzyskać więcej informacji na temat konkretnych środków zarządzania. Przed podjęciem któregośkolwiek ze środków opisanych w podręczniku zaleca się przeprowadzenie pełnego przeglądu ich stosowania, w tym skuteczności, potencjalnego wpływu na dobrostan zwierząt i skutków ubocznych, a także rozważenie warunków lokalnych, dostępnych zasobów i możliwości.

Usilnie zachęca się użytkowników podręcznika do przyjęcia metody o najmniejszym wpływie na dobrostan zwierząt, stosownie do szczególnych okoliczności w państwach członkowskich i bez narażania skuteczności środków zarządzania. Środki kontroli powinny powodować jak najmniej szkód w dobrostanie zwierząt dla jak najmniejszej liczby zwierząt, biorąc pod uwagę inne względy, takie jak koszty, potrzeby, korzyści, wykonalność i odbiór społeczny.

Ocena i skategoryzowanie wpływu na dobrostan zwierząt:

Kategorie oddziaływania	Ogólny wpływ na dobrostan (5 domen) Ocena humanitarności środka, z wyłączeniem faktycznego zabicia zwierzęcia (jeśli środek obejmuje uśmiercanie)			Sposób uśmiercenia Ocena humanitarności metody zabijania (jeśli środek obejmuje zabijanie)		
	Brak wpływu (0)	Łagodny – Umiarkowany wpływ (1)	Ciężki – Ekstremalny wpływ (2)	Natychmiastowa śmierć (tj. brak cierpienia) [0]	Nie natychmiastowa śmierć (łagodne – umiarkowane cierpienie) [1]	Nie natychmiastowa śmierć (ciężkie – ekstremalne cierpienie) [2]

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Zarządzanie siedliskami wodnymi – osuszanie/ opróżnianie stawów	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Wykazano, że opróżnianie stawów w połączeniu z sieciami okrężnymi (może być również wspierany przez połowy elektryczne i ręczne) okazały się skuteczne w zwalczaniu populacji <i>L. gibbosus</i> . Metoda prawdopodobnie wykonalna i opłacalna tylko na małych i odizolowanych akwenach wodnych.	(1) – (2)	[2]
Fizyczne metody połowu	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Wykazano, że połowy przy użyciu sieci skrzelowych w połączeniu z elektropołowami są skuteczne w zmniejszaniu populacji <i>L. gibbosus</i> w jeziorze w Hiszpanii. Koszty stosowania metody ponoszone muszą być systematycznie, ponieważ jej stosowanie musi być powtarzane, a zatem jest ona opłacalna tylko w przypadku małych, odizolowanych zbiorników wodnych. Wędkarstwo rekreacyjne może również odgrywać kluczową rolę we wczesnym wykrywaniu gatunku.	(1) – (2)	NA
Elektropołowu	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji/ ograniczanie liczebności i zasięgu populacji	Narzędzie skuteczne do pobierania próbek, skuteczniejsze w przypadku większych osobników i można je łączyć z fizycznymi metodami połowu (np. żaki). Środek wymaga specjalistycznego sprzętu i przeszkolenia – wzrostowi nakładów finansowych na jego stosowanie towarzyszy spadek skuteczności, w miarę powiększania się obszaru poddawanego zabiegowi.	(1) – (2)	NA

Środek	Cel	Efektywność i koszty	Kategoria wpływu na dobrostan	
			Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Rodzime drapieźniki	kontrola populacji/ ograniczenie liczebności i zasięgu populacji	Jedno z badań wykazało, że wprowadzenie szczupaka (<i>Esox lucius</i>) nie hamowało tempa kolonizacji przez <i>L. gibbosus</i> . Jednak inne doświadczenia wskazują, że <i>L. gibbosus</i> był bardziej liczny w stawach, w których nie występowały szczupaki.	(0) – (2)	[0] – [1]
Bariery w środowisku wodnym – fizyczne i niefizyczne	szybkie eliminowanie/ kontrola populacji/ ograniczenie liczebności i zasięgu populacji	Selektywne bariery na odpływach zbiorników wodnych mogą zostać wykorzystane do zapobiegania rozprzestrzenianiu się oraz do wspierania środków szybkiego zwalczania. Wymagają ponoszenia bieżących kosztów utrzymania. W celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się można potencjalnie wykorzystać niefizyczne bariery w ciekach wodnych. Jednak nie są jeszcze w 100% skuteczne i bardziej nadają się do odstraszenia przed wejściem do elektrowni wodnych itp. Wymagają ponoszenia ciągłych kosztów eksploatacji i konserwacji oraz są podatne na przerwy w dostawie prądu.	(0) – (2)	[2]
Chemiczne oczyszczanie siedlisk	szybkie eliminowanie/ eradykacja/ kontrola populacji	Potrzebne są dodatkowe dane dotyczące skuteczności i kosztów stosowania metody. Ogólnie jest ona najskuteczniejsza w zamkniętych zbiornikach wodnych. Jednak żaden z chemicznych pestycydów, o których wiadomo, że są skuteczne (np. rotenon) lub w trakcie opracowywania (np. CO ₂), nie jest obecnie zatwierdzony do stosowania w UE na mocy rozporządzenia w sprawie produktów biobójczych (rozporządzenie (UE) 528/2012). Koszty różnią się w zależności od użytego pestycydu i będą rosły wraz z wielkością obszaru, na którym są stosowane.	(0) – (2)	[1] – [2]

Dobicie/usunięcie odłowionych zwierząt

Środek	Kategoria wpływu na dobrostan	
	Ogólny dobrostan	Sposób uśmiercenia
Zamrożenie	(1) – (2)	[0] – [2]
Dyslokacja kręgów szyjnych	(0) – (1)	[0]
Zmiażdżenie czaszki	(0) – (1)	[0]
Dekapitacja	(0) – (1)	[0]
Porażenie prądem	(0) – (1)	[1]
Eutanazja iniekcyjna (bezpośrednio do wody) (bezpośrednio do wody)	(0) – (1)	[0] – [1]
Utrzymywanie w niewoli	(0) – (1)	NA
Ubój nożem	(0) – (1)	[0]

Data opracowania: 28/09/2022

Piśmiennictwo

Podręcznik zarządzania populacjami obcych i inwazyjnych gatunków kręgowców stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej, uwzględniający dobrostan zwierząt, można znaleźć na stronie Komisji Europejskiej poświęconej obcym gatunkom inwazyjnym: [\[ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm\]](https://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm)

Photo credit: *Lepomis gibbosus* bass słoneczny © Matt Tillett CC BY-NC-ND 2.0

Zastrzeżenia prawne: Niniejszy dokument został opracowany przez IUCN w ramach umowy nr 07.027746/2019/812504/SER/ENV.D.2. „Identyfikacja, ocena, udostępnianie i rozpowszechnianie najlepszych praktyk w zakresie humanitarnego zarządzania inwazyjnymi gatunkami obcymi”. Informacje i poglądy przedstawione w tym dokumencie mogą nie być wyczerpujące i niekoniecznie odzwierciedlają oficjalną opinię Komisji, IUCN i innych organizacji, które przyczyniły się do jego opracowania (APHA, Eurogroup for Animals, EAZA, Newcastle University, EARS). Komisja nie gwarantuje dokładności danych zawartych w niniejszym dokumencie. Ani Komisja, ani IUCN, ani żadna osoba działająca w imieniu Komisji lub IUCN, w tym autorzy lub współautorzy samego dokumentu, nie mogą ponosić odpowiedzialności za wykorzystanie informacji w nim zawartych. Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Informacja zwrotna: Mile widziane są komentarze, które mogłyby przyczynić się do ulepszenia tego dokumentu. Uwagi prosimy przysyłać e-mailem na adres ENV-IAS@ec.europa.eu